

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Method) ผู้วิจัยต้องการศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนกับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนา ด้านสิ่งแวดล้อม โดยการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ และการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยวิจัยเกี่ยวกับประสบการณ์และการให้ความหมายของบุคคล ภายใต้สภาพการที่เขาเป็นอยู่จริง วิธีการศึกษาใช้วิธีการให้บุคคลอธิบายเรื่องราวและประสบการณ์ต่าง ๆ ของตัวเอง ซึ่งประสบการณ์เหล่านั้นจะผ่านการกลั่นกรอง ตีความก่อน จนกระทั่งรายละเอียดของการรับรู้และการตีความถูกผสมผสานกลมกลืนเป็นเนื้อเดียวกัน เป็นส่วนสำคัญยิ่งในการที่มนุษย์จะเข้าใจถึงประสบการณ์ต่าง ๆ

เป้าหมายหลักของการวิจัยครั้งนี้เพื่อศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนกับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนา ด้านสิ่งแวดล้อม โดยมีจุดเน้นของการศึกษาจากสนามที่ประสบความสำเร็จในการพัฒนาสิ่งแวดล้อมที่เกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชนกับสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน ซึ่งผู้วิจัยได้ชุมชนที่มีการพัฒนา ด้านสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะป่าชายเลน ได้ประสบความสำเร็จจำนวน 3 แห่ง คือ ชุมชนบ้านเป็ดโคกใน ชุมชนบ้านปากคลองน้ำเขียว ชุมชนบ้านหนองคันทร้ง เป็นกรณีศึกษา ในครั้งนี้

ขั้นตอนการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้กำหนดขั้นตอนการวิจัยออกเป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 ศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูล

ศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลจากหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนกับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการพัฒนา ด้านสิ่งแวดล้อม เพื่อกำหนดรูปแบบการมีส่วนร่วมดังกล่าวในเชิงหลักการ

ขั้นตอนที่ 2 สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อกำหนดรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนกับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการพัฒนา ด้านสิ่งแวดล้อมในเชิงบูรณาการหลักการเข้ากับแนวทางปฏิบัติ

นำข้อมูลที่ได้จากการศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์ มาจัดทำกรอบการสัมภาษณ์ และนำไปสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ กล่าวคือเป็นการศึกษาข้อมูลการมีส่วนร่วมของชุมชนกับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนา ด้านสิ่งแวดล้อมในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับบทบาทและกระบวนการมีส่วนร่วมและพฤติกรรมที่เคยปฏิบัติในสิ่งที่เกี่ยวข้องกับชุมชนและ โรงเรียน ซึ่งผู้วิจัยจะทราบได้จากการ

สัมภาษณ์โดยใช้แนวคำถาม (Interview Guide) ที่ถามถึงภูมิหลัง ความรู้ ความคิดเห็น เจตคติ ความเชื่อ ประสบการณ์ และความรู้สึกละเอียดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของผู้ทรงคุณวุฒิเกี่ยวข้องกับการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมของชุมชน เพื่อค้นหาข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นอย่างเป็นระบบ โดยผู้วิจัยไม่ชี้นำทั้งทางตรงและทางอ้อมให้ผู้ทรงคุณวุฒิตอบไปในแนวทางที่ผู้วิจัยต้องการ แต่อาจมีการขอให้ผู้ทรงคุณวุฒิให้ข้อมูลเพิ่มเติมในบางประเด็นที่ต้องการรายละเอียดของข้อมูลเพิ่ม เพื่อเชื่อมโยงการสัมภาษณ์ให้เข้าสู่ประเด็นที่ต้องการอย่างลึกซึ้งได้ และตรวจสอบความเข้าใจให้ตรงกันระหว่างผู้วิจัยกับผู้ทรงคุณวุฒิเป็นการตรวจสอบและสรุปประเด็นตามแนวคำถามเป็นระยะ เพื่อใช้ประกอบการวิเคราะห์ข้อมูลของผู้วิจัย โดยสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิจำนวน 15 คน (รายชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ ภาคผนวก ก)

ขั้นตอนที่ 3 การตรวจสอบความเหมาะสมของรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนกับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาสิ่งแวดล้อม ในการนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้เกิดแนวทางการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยการจัดการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อนำเสนอผลการวิจัยในการพัฒนารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนกับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาสิ่งแวดล้อมต่อผู้บริหาร คณะครู คณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน และชุมชน เพื่อรับรองผลการวิจัย โดยการจัดสนทนากลุ่ม 3 กลุ่ม กลุ่มที่ 1 จำนวน 10 คน จัดในวันที่ 28 มีนาคม 2549 เวลา 18.00 – 20.00 น. สถานที่โรงเรียนบ้านเปรี๊ดใน กลุ่มที่ 2 จำนวน 8 คน จัดสนทนากลุ่มในวันที่ 31 มีนาคม 2549 เวลา 18.00 – 20.00 น. สถานที่โรงเรียนบ้านปากคลองน้ำเขียว และกลุ่มที่ 3 จำนวน 8 คน จัดสนทนากลุ่มในวันที่ 4 เมษายน 2549 เวลา 18.00 – 20.00 น. สถานที่โรงเรียนวัดหนองคันทร้ง

กลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ/ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก

ในการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มผู้ทรงคุณวุฒิ โดยใช้วิธีการคัดเลือกแบบเจาะจง จำนวน 15 คน ตามคุณสมบัติ ดังนี้

1. เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม ตั้งแต่ 10 ปีขึ้นไป หรือ
2. มีวุฒิการศึกษาระดับปริญญาโทขึ้นไปทางด้านสิ่งแวดล้อม หรือ
3. เป็นผู้มีความรู้และหน้าที่ในการกำหนดนโยบายด้านสิ่งแวดล้อม หรือ
4. เป็นผู้ที่มีประสบการณ์ เป็นผู้นำชุมชนที่มีความรู้ ความสามารถในการบริหารจัดการสิ่งแวดล้อม หรือ
5. เป็นผู้เกี่ยวข้องหรือมีประสบการณ์ ในการปฏิบัติการพัฒนาสิ่งแวดล้อมในชุมชน

ในการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) โดยกำหนดกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลักคือ กลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในการพัฒนาตั้งแต่ระดับท้องถิ่นระหว่างชุมชนกับสถานศึกษา ขึ้นพื้นฐาน ผู้วิจัยได้ทำการคัดเลือกโดยใช้วิธีคัดเลือกแบบเจาะจงตามคุณสมบัติ ประกอบด้วย บุคคลหลัก 4 กลุ่มคือ

1. คณะครูและผู้บริหารสถานศึกษา ได้แก่ ครูและผู้บริหารโรงเรียนบ้านเปร็ดใน ครูและผู้บริหารโรงเรียนวัดหนองคันทร้ง ครูและผู้บริหารโรงเรียนบ้านปากคลองน้ำเขียว จำนวน 6 คน
2. คณะกรรมการสถานศึกษา ได้แก่ คณะกรรมการสถานศึกษาโรงเรียนบ้านเปร็ดใน คณะกรรมการสถานศึกษาโรงเรียนวัดหนองคันทร้ง และคณะกรรมการสถานศึกษาโรงเรียนบ้านปากคลองน้ำเขียว จำนวน 6 คน
3. กลุ่มประชาชน ได้แก่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน หรือผู้นำชุมชนกลุ่มต่างๆ ในชุมชน บ้านเปร็ดใน บ้านหนองคันทร้ง และบ้านปากคลองน้ำเขียว จำนวน 7 คน
4. ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบลห้วยน้ำขาว องค์การบริหารส่วนตำบลหนองคันทร้ง และองค์การบริหารส่วนตำบลหนองโสน จำนวน 7 คน

ตารางที่ 1 รายละเอียดของผู้ให้ข้อมูลหลักโดยการสนทนากลุ่ม

ลำดับที่	เพศ	อายุ (ปี)	ฐานะทางสังคมของผู้ให้ข้อมูลหลัก
1	ชาย	57	ผู้บริหารสถานศึกษา
2	หญิง	59	ครู
3	ชาย	48	คณะกรรมการสถานศึกษา
4	ชาย	51	คณะกรรมการสถานศึกษา
5	ชาย	52	องค์ปกครองส่วนท้องถิ่น
6	ชาย	54	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
7	ชาย	56	องค์กรส่วนท้องถิ่น
8	หญิง	42	ประชาชน
9	ชาย	41	ประชาชน
10	ชาย	53	ประชาชน
11	ชาย	49	ผู้บริหารสถานศึกษา
12	หญิง	51	ครู

ตารางที่ 1 (ต่อ)

ลำดับที่	เพศ	อายุ (ปี)	ฐานะทางสังคมของผู้ให้ข้อมูลหลัก
13	หญิง	47	คณะกรรมการสถานศึกษา
14	ชาย	51	คณะกรรมการสถานศึกษา
15	ชาย	49	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
16	ชาย	50	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
17	ชาย	61	ประชาชน
18	ชาย	57	ประชาชน
19	ชาย	54	ผู้บริหารสถานศึกษา
20	หญิง	53	ครู
21	ชาย	46	คณะกรรมการสถานศึกษา
22	ชาย	56	คณะกรรมการสถานศึกษา
23	ชาย	54	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
24	ชาย	47	องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
25	ชาย	56	ประชาชน
26	ชาย	58	ประชาชน

หมายเหตุ ฐานะทางสังคมของผู้ให้ข้อมูลหลักในชุมชนที่ศึกษามีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกัน โดยบุคคลเพียงคนเดียวเป็นทั้งคณะกรรมการสถานศึกษา หรือสมาชิกองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือผู้นำชุมชน จำนวน 7 คน คือผู้ให้ข้อมูลหลักลำดับที่ 3, 5, 8, 13, 14, 18, และ 22

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนกับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม เครื่องมือที่ใช้แบ่งออกเป็น 2 ฉบับ ดังนี้

1. แบบสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ กำหนดวิธีการได้มาของข้อมูลจากการสัมภาษณ์ และนำข้อมูลมาวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และตั้งเคราะห์ปรากฏการณ์เพื่อสร้างเป็นรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนกับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม กำหนดกรอบในการสัมภาษณ์กฎหมายและนโยบายของรัฐด้านสิ่งแวดล้อม แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม แนวคิดและทฤษฎีด้านสิ่งแวดล้อม บทบาทของสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน กระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนกับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานด้านสิ่งแวดล้อม และผลของการเข้ามามี

ส่วนร่วม นำข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ มาวิเคราะห์ และสังเคราะห์ เพื่อสร้างร่างรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนกับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม

2. แนวคำถามการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เครื่องมือวิจัยประกอบด้วย

2.1 ผู้วิจัย และผู้ช่วยวิจัย โดยผู้วิจัยเป็นผู้ดำเนินการสนทนากลุ่มและผู้ช่วยวิจัยทำหน้าที่เป็นผู้จดบันทึกการสนทนา และบริการทั่วไป

2.2 เครื่องอัดเทป อัดเสียงระหว่างสนทนา เพื่อเก็บข้อมูล โดยละเอียด

2.3 กล้องถ่ายภาพดิจิทัล เก็บข้อมูลภาพในบรรยากาศขั้นตอนและกระบวนการที่ดำเนินการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม

การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วยวิธีการ ดังนี้

1. ศึกษา วิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลจากหลักการ แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ที่จะส่งผลกระทบต่อความร่วมมือของชุมชนกับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม

2. การสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้วิจัยดำเนินการสัมภาษณ์ด้วยตนเองโดยการสัมภาษณ์เป็นรายบุคคล ใช้การสัมภาษณ์โดยตรง แบบมีเอกสารประกอบ จดบันทึก และบันทึกเทป มีแนวคำถามเพื่อให้ข้อมูลแก่ผู้ถูกสัมภาษณ์ล่วงหน้า

3. การตรวจสอบความสอดคล้องของรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนกับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม โดยการจัดสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เพื่อเสนอรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนกับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน

การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) เนื่องจากการศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนกับสถานศึกษาเพื่อพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม นอกจากจะเป็นการศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับฐานคิด การเข้าใจความหมายของการมีส่วนร่วม บทบาทของผู้ให้ข้อมูลหลักเกี่ยวกับการมีส่วนร่วม หลักการในการมีส่วนร่วมในการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมและข้อมูลที่เกี่ยวข้องอื่น ๆ แล้ว ในฐานะที่การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมเป็นกระบวนการทางสังคม (Social Process) อย่างหนึ่ง จำเป็นที่ผู้วิจัยต้องศึกษาความคิด ความเชื่อและทัศนคติร่วมกันหรือแตกต่างกันในกลุ่ม เพื่อให้ได้ข้อมูลดังกล่าว ผู้วิจัยจึงใช้วิธีการศึกษาความคิดเห็นของกลุ่มด้วย วิธีการจัดกลุ่มสนทนา (Focus Group Discussion) ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งในการศึกษาข้อมูลตามระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ที่พลวัตของกลุ่ม (Group Dynamic) จะเป็นสิ่งกระตุ้นให้แต่ละคน ในกลุ่มแสดงความคิดเห็นและ

ทักษะของคนออกมาอย่างเปิดเผยและจริงใจ โดยผู้ที่เข้าร่วมกลุ่มนี้ มีคุณลักษณะพื้นฐานที่คล้ายคลึงกัน (Homogeneous) ในส่วนที่จะมีผลต่อความเห็นหรือทัศนคติที่เกี่ยวกับเรื่องที่จะศึกษา เพื่อให้เข้าร่วมกลุ่มสนทนามีผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) เป็นผู้จุดประเด็นการสนทนาและกระตุ้นให้ผู้ร่วมสนทนาพูดคุยกันให้หัวข้อที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ล่วงหน้า โดยที่ผู้วิจัยได้สร้างแนวคำถามที่ใช้ในการดำเนินการจัดกลุ่มสนทนาในลักษณะของแนวคำถามที่ถามถึงความรู้พื้นฐานความคิด การตัดสินใจ การใช้เหตุผล แรงจูงใจหรือสถานการณ์ต่าง ๆ ตลอดจนความประทับใจในขณะที่สนทนากัน โดยความคิดเห็นของคน ๆ หนึ่งในกลุ่ม อาจจะกระตุ้นให้คนอื่น ๆ ในกลุ่มพูดและแสดงความคิดเห็นของตนเองออกมา เพราะการจัดกลุ่มสนทนาเป็นการใช้หลักการปฏิสัมพันธ์ในกลุ่ม (Group Interaction) เป็นเครื่องมือให้ได้มาซึ่งข้อมูลและคำตอบซึ่งไม่อาจหาได้อย่างครบถ้วนสมบูรณ์ โดยกลุ่มที่ผู้วิจัยเจาะจงในการสนทนากลุ่มคือ กลุ่มองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น กลุ่มคณะครูและผู้บริหารสถานศึกษาที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน กลุ่มประชาชนในชุมชน

ในการจัดกลุ่มสนทนาในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับขั้นตอนดังนี้ คือ

1. การเลือกพื้นที่ที่ศึกษา การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) ผู้วิจัยเลือกพื้นที่ศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนกับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมครั้งนี้ เป็นการศึกษาเฉพาะกรณีในพื้นที่ที่ผู้วิจัยเลือกศึกษาด้วยวิธีการเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง โดยมีหลักเกณฑ์ที่สำคัญคือเป็นพื้นที่ที่สอดคล้องกับลักษณะ โครงสร้างสังคมของชุมชนที่จะสนับสนุน ให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนกับสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะป่าชายเลน จำนวน 3 แห่ง

2. การเตรียมการก่อนการจัดกลุ่มสนทนา

- 2.1 การกำหนดหัวข้อประเด็นและแนวคำถามที่จะใช้ในการจัดกลุ่มสนทนา ผู้วิจัยได้กำหนดหัวข้อ ประเด็น และแนวคำถามจากวัตถุประสงค์ในการวิจัย และปัญหาในการวิจัย ออกมาเป็นร่างแนวคำถามย่อย แล้วนำแนวคำถามย่อยที่ร่างไว้มาเรียบเรียงเป็นข้อคำถาม จัดลำดับ และผูกเรื่องราว เพื่อนำการสนทนาให้เป็นขั้นตอน และจัดลำดับความคิดเห็นให้เป็นหมวดหมู่ หรือหัวข้อใหญ่

- 2.2 การเตรียมบุคลากรในการจัดกลุ่มสนทนา ผู้วิจัยได้เตรียมบุคลากรในการร่วมกันจัดกลุ่มสนทนา ดังนี้

- 2.2.1 ผู้ดำเนินการสนทนา (Moderator) คือ ผู้ถามคำถาม และกำกับการสนทนาให้เป็นไปตามแนวทางของข้อที่จะศึกษา เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนตรงกับประเด็นที่จะศึกษาและละเอียดที่สุดในเวลาที่กำหนด ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ดำเนินการสนทนาในการจัดกลุ่มสนทนาด้วยตนเอง เนื่องจากผู้วิจัยเป็นผู้ที่ได้ศึกษาแนวคิดและภูมิหลังของการมีส่วนร่วมของชุมชนกับ

สถานศึกษาชั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาด้านถึงแวดล้อมอย่างลึกซึ้ง จนเข้าใจปัญหาและแนวคิดที่ใช้ในการศึกษา และได้ผ่านประสบการณ์การเก็บข้อมูลภาคสนามด้วย วิธีการจัดกลุ่มสนทนาในฐานะผู้จดบันทึกคำสนทนา (Note-Taker) และเจ้าหน้าที่บริการทั่วไป (Provider) มาพอสมควร ประกอบกับผู้วิจัยมีประสบการณ์เป็นผู้ดำเนินการจัดกิจกรรมกลุ่มสัมพันธ์ (Group Dynamic) แก่ผู้นำการบริหารการเปลี่ยนแปลงกับยุทธศาสตร์ของผู้ว่าราชการจังหวัด จึงสามารถที่จะควบคุมประเด็นการสนทนากลุ่มได้ สามารถชักจูงให้สมาชิกกลุ่มอธิบายความรู้สึก ในประเด็น ที่ซักถามได้ว่ามีความคิดเห็นหรือทัศนะอย่างไร พร้อมทั้งสามารถคิดวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับ เพื่อเชื่อมโยงหาความสัมพันธ์ระหว่างข้อมูลนั้นกับข้อมูลอื่นที่ได้รับคำตอบมาก่อน เพราะแนวคำถามที่ตั้งไว้จะเป็นกรอบของคำถาม ส่วนการถามคำถามในสถานการณ์ของการจัดกลุ่มสนทนา ผู้ดำเนินการสนทนาจะเป็นผู้แยกประเด็นคำถามให้เป็นรายละเอียดที่ซักถามและสร้างความต่อเนื่องในการสนทนากลุ่ม รวมทั้งสร้างบรรยากาศการสนทนากลุ่มให้เป็นกันเองไม่ตึงเครียด เพื่อให้ผู้ร่วมสนทนากลุ่มรู้สึกเป็นอิสระที่จะแสดงความคิดเห็น และร่วมในการสนทนากลุ่มอย่างเต็มที่ ซึ่งจะช่วยให้ผู้ร่วมสนทนากลุ่มเข้าใจและสามารถตอบคำถามได้อย่างตรงประเด็น

2.2.2 ผู้จดบันทึกคำสนทนา (Note-Taker) คือ ผู้ทำหน้าที่จดคำพูดทุกคำพูดในการสนทนากลุ่มให้ได้มากที่สุด รวมทั้งจดกิริยาท่าทางของสมาชิกผู้เข้าร่วมกลุ่มสนทนา เพราะในการจัดกลุ่มสนทนาบางคนนิ่งเฉย ไม่แสดงความคิดเห็น แต่ก็รับฟังความคิดเห็นของสมาชิกกลุ่มรายอื่น และแสดงท่าทีเห็นด้วย ชื่นชม หรือไม่เห็นด้วยด้วยท่าทางคัดค้านหรืออึดอัด โดยการแสดงออกทางแวตหรือท่าทาง เช่น การพยักหน้า การส่ายหน้า การเฉยเมย การแสดงออกความคิดเห็นของสมาชิกบางคน ซึ่งผู้จดบันทึกคำสนทนาจะสังเกตและบันทึกสิ่งเหล่านี้ไว้ เพื่อเป็นประโยชน์แก่ผู้วิจัยในอันที่จะนำมาใช้ประกอบการศึกษาถึงบรรยากาศของการจัดกลุ่มสนทนาในแต่ละครั้ง เพื่อเป็นพื้นฐานในการคิดวิเคราะห์ข้อมูลจากคำพูดและท่าทางของผู้ร่วมสนทนากลุ่ม นอกจากนี้ผู้จดบันทึกคำสนทนาต้องทำหน้าที่ช่วยผู้ดำเนินการสนทนา โดยเป็นผู้คอยเตือนผู้ดำเนินการสนทนาให้ถามบางคำถามที่ละเอียดหรือลืมหืมถามหรือถามข้ามไป ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้ขอความร่วมมือจากผู้ช่วยวิจัยที่มีประสบการณ์ในการเป็นผู้จดบันทึกคำสนทนากลุ่มและเคยทำงานภาคสนามมาแล้ว จำนวน 2 คน เป็นผู้จดบันทึกคำสนทนากลุ่ม

2.2.3 เจ้าหน้าที่บริการทั่วไป (Provider) และผู้คอยกันไม่ให้ผู้ที่ไม่เกี่ยวข้องกับการจัดกลุ่มสนทนาให้ออกไปจากสถานที่ที่ใช้ในการจัดกลุ่มสนทนา รวมทั้งทำหน้าที่บริการเอื้ออำนวยเพิ่มความสะดวกแก่ผู้ที่อยู่ในกลุ่มสนทนา โดยการบริการน้ำดื่ม กาแฟ บันทึกรูปถ่าย เปลี่ยนเทป ซึ่งการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ขอความร่วมมือจากผู้วิจัยที่มีประสบการณ์ในการเป็นเจ้าหน้าที่บริการ ทั่วไปในการจัดกลุ่มสนทนา และเคยทำงานภาคสนามมาแล้ว จำนวน 1 คน

เป็นผู้ให้บริการทั่วไป

2.3 การเตรียมอุปกรณ์ในการรวบรวมข้อมูลในการจัดกลุ่มสนทนา อุปกรณ์ในการรวบรวมข้อมูลในครั้งนี้ คือ เทปบันทึกเสียง เพราะในการจัดกลุ่มสนทนานั้นตลอดเวลาของการสนทนา จะมีการถกประเด็นปัญหา มีการโต้แย้ง เป็นกระแสดวงความคิดเห็นที่สวนกันไปมา หลายเสียงหลายความคิดเห็น บางครั้งการพูดกันหลายคน หรือมีการถกเถียงโต้ตอบกันรวดเร็ว ซึ่งผู้จัดบันทึกคำสนทนาจะบันทึกไม่ทัน จึงต้องบันทึกเสียงเอาไว้ เพราะคำตอบที่เป็นกระแสโต้แย้งหรือการถกประเด็นกันด้วยเหตุผล และการแสดงความคิดเห็นสอดคล้องเห็นด้วยหรือโต้แย้ง เป็นหัวใจสำคัญที่ทำให้ได้ข้อมูลจากการจัดกลุ่มสนทนาที่มีการแสดงความคิดเห็นอย่างหลากหลาย เทปบันทึกเสียงจึงจะเป็นอุปกรณ์บันทึกข้อมูลที่ดีที่สุดที่สามารถเห็นรายละเอียดและข้อคำตอบได้ดีที่สุด ซึ่งผู้วิจัยสามารถนำมาวิเคราะห์ ตีความ และหาข้อสรุปเชิงทฤษฎีในภายหลัง ซึ่งเป็นประโยชน์ในการป้องกันการผิดพลาดในการบันทึกข้อมูล อย่างไรก็ตามในการจัดกลุ่มสนทนาในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เป็นผู้ตรวจสอบเครื่องบันทึกเสียงให้อยู่ในสภาพพร้อมสมบูรณ์ พร้อมทั้งจะใช้บันทึกเสียงการจัดกลุ่มสนทนา เพื่อให้เกิดความผิดพลาดน้อยที่สุด และในการบันทึกเสียงการจัดกลุ่มสนทนา ผู้วิจัยได้บันทึกเสียงโดยใช้เครื่องบันทึกเสียงขนาดเล็กเพื่อความสะดวกในการใช้และเคลื่อนย้ายเครื่องบันทึกเสียงจึงมีความสะดวกในการบันทึกเสียงการจัดกลุ่มสนทนาทั้ง 3 กลุ่ม

3. สถานที่จัดกลุ่มสนทนา ผู้วิจัยเลือกสถานที่ที่จัดกลุ่มสนทนาที่สะดวกสำหรับสมาชิกทุกคนมากที่สุดและเป็นพื้นที่ที่สมาชิกกลุ่มคุ้นเคย บรรยากาศเงียบสงบ อากาศถ่ายเทได้ดี ไม่มีเสียงรบกวน แดดไม่ร้อน ไม่มีแมลงรบกวนและสามารถกันผู้ที่ไม่มีส่วนเกี่ยวข้องให้ออกไปจากพื้นที่ที่ใช้ในการจัดกลุ่มสนทนาได้ ในการจัดกลุ่มสนทนาครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้ห้องเรียนเป็นสถานที่จัดสนทนา กลุ่ม เนื่องจากเป็นสถานที่ที่สมาชิกทุกคนคุ้นเคยและเดินทางได้อย่างสะดวก โดยผู้วิจัยได้เลือกสถานที่จัดกลุ่มสนทนา 3 แห่ง คือ โรงเรียนบ้านเปรี๊ดโน โรงเรียนวัดหนองคันทรัง และโรงเรียนบ้านปากคลองน้ำเขียว เป็นโรงเรียนที่จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาดรช

4. ระยะเวลาที่ใช้ในการจัดกลุ่มสนทนา ผู้วิจัยใช้เวลาในการจัดกลุ่มสนทนา ประมาณ 2 ชั่วโมง ในช่วงเวลาประมาณ 18.00 – 20.00 น. ทุกกลุ่ม เป็นช่วงเวลาที่สมาชิกทุกคนในแต่ละกลุ่มมีความคิดเห็นที่เหมาะสมที่สุด ซึ่งนับได้ว่าเป็นเวลาที่เหมาะสมเพราะสมาชิกจะมีสมาธิในการร่วมสนทนามากที่สุด เนื่องจากเป็นช่วงที่ผู้นำชุมชน คณะครูและผู้บริหารสถานศึกษา ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประชาชนว่างจากการประกอบอาชีพ เป็นช่วงเวลาที่อากาศเย็นสบาย ทำให้สมาชิกตั้งใจตอบคำถามและแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันอย่างกระตือรือร้น

5. การกำหนดบุคคลที่เข้าร่วมการสนทนาในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยแบ่งการสนทนากลุ่มออกเป็น 3 กลุ่ม ในแต่ละกลุ่มประกอบไปด้วยสมาชิกที่มีคุณลักษณะพื้นฐานของกลุ่มที่คล้ายคลึงกัน คือ

- 5.1 กลุ่มองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
- 5.2 กลุ่มคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
- 5.3 กลุ่มคณะครูและผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน
- 5.4 กลุ่มประชาชน

โดยการเลือกผู้ร่วมสนทนากลุ่มนี้ ผู้วิจัยจะเลือกผู้ร่วมกลุ่มสนทนาที่มีคุณลักษณะตามกลุ่มที่ผู้วิจัยกำหนดและคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลหลัก โดยการพิจารณาว่า ใครจะเป็นผู้ให้ข้อมูลหลักได้ดีที่สุด เช่น เป็นผู้มีความกระตือรือร้นที่จะมาร่วมกลุ่มสนทนา กล้าแสดงความคิดเห็นและไม่อายจนเกินไป ในการวิจัยครั้งนี้ได้จัดกลุ่มสนทนา 3 ครั้ง ครั้งแรกมีผู้ร่วมกลุ่มสนทนา 10 คน ครั้งที่สองมีผู้ร่วมกลุ่มสนทนา 8 คน ครั้งที่สามมีผู้ร่วมกลุ่มสนทนา 8 คน รวมจำนวนผู้ร่วมในการจัดกลุ่มสนทนาในสามครั้ง จำนวน 26 คน

6. ขั้นตอนการดำเนินการจัดกลุ่มสนทนา ในการจัดกลุ่มสนทนาในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจะดำเนินการตามรายละเอียด ดังนี้

6.1 การนัดหมายสมาชิกกลุ่มสนทนา ผู้วิจัยจะแจ้งกำหนดวัน เวลา และสถานที่ให้ผู้รับเชิญมาร่วมการจัดกลุ่มสนทนาทราบ โดยย้ำเรื่องการเข้าร่วมประชุมตรงตามเวลาและเข้าร่วมประชุมที่สถานที่ที่นัดหมาย

6.2 การเตรียมสถานที่จัดกลุ่มสนทนา ผู้วิจัยจะเตรียมสถานที่สำหรับการจัดกลุ่มสนทนาให้เรียบร้อยก่อนการจัดกลุ่มสนทนา พร้อมทั้งจัดเตรียมเครื่องบันทึกเสียงและวัสดุอุปกรณ์และบุคลากรที่จะช่วยอำนวยความสะดวกให้พร้อมที่สุด ก่อนที่ผู้ร่วมกลุ่มสนทนาจะเดินทางมาถึง

6.3 การดำเนินการจัดกลุ่มสนทนา เมื่อสมาชิกที่มาร่วมกลุ่มสนทนาที่นัดหมายกันไว้แล้ว เดินทางมาถึงสถานที่ผู้ดำเนินการสนทนา คือ ผู้วิจัยและผู้ช่วยผู้วิจัยที่ทำหน้าที่จดบันทึกคำสนทนาและเจ้าหน้าที่บริการทั่วไป ได้ร่วมกันต้อนรับผู้ร่วมกลุ่มสนทนาและเชิญมานั่งในสถานที่ที่จัดไว้ พุดคุยสนทนากันถึงเรื่องทั่วไปในชุมชนและสถานศึกษา เพื่อให้สมาชิกเกิดความรู้สึกเป็นกันเองและไว้วางใจผู้วิจัย เมื่อถึงเวลาที่กำหนดและสมาชิกครบแล้ว จึงเริ่มการจัดกลุ่มสนทนา โดยผู้วิจัยได้แนะนำตนเองในฐานะผู้ดำเนินการจัดกลุ่มสนทนา และแนะนำผู้ช่วยนักวิจัยประกอบด้วยผู้จดบันทึกการสนทนากลุ่มและผู้ให้บริการทั่วไป แล้วอธิบายจุดมุ่งหมายของการจัดกลุ่มสนทนาและบอกให้ทราบว่า จะมีการบันทึกเสียงการสนทนาและจดบันทึกคำสนทนาตลอดการจัดกลุ่มสนทนา เพื่อให้สามารถนำข้อมูลไปวิเคราะห์โดยไม่บอกชื่อที่อยู่ของผู้แสดงความคิดเห็น

แล้วเกริ่นนำด้วยคำถามสร้างความเป็นกันเองและสร้างความคุ้นเคย ผู้วิจัยจึงเริ่มนำการสนทนากลุ่มให้เกิดการสนทนาแลกเปลี่ยนแสดงความคิดเห็นซึ่งกันและกัน โดยการซักถามไม่ให้การสนทนาหยุดนิ่ง และสรุปคำตอบของสมาชิกบางคน เพื่อเปลี่ยนให้สมาชิกคนอื่นพูดบ้าง รวมทั้งสร้างประเด็นคำถามให้กลุ่มได้ถกประเด็นความเห็นซึ่งกันและกัน โดยการหลีกเลี่ยงการซักถามเป็นรายบุคคล นอกจากจะต้องการคำตอบที่ต่อเนื่องกัน เพื่อให้ได้รายละเอียดเชิงเหตุผลออกมา โดยผู้วิจัยได้พยายามสร้างบรรยากาศการสนทนาให้เป็นไปตามธรรมชาติ เว้นจังหวะการถามและเปิดประเด็นคำถามให้เหมาะสม พร้อมทั้งควบคุมให้สามารถถามคำถามตามแนวคำถาม (Interview Guide) โดยผู้วิจัยต้องพยายามทำให้ผู้ร่วมกลุ่มสนทนาเต็มใจร่วมกลุ่มสนทนาตลอดเวลาตามแนวในการสนทนากลุ่ม เพื่อให้ได้ข้อมูลครอบคลุมมากที่สุด และสอดคล้องการสนทนา ซักถามเรื่องการเรียนรู้ของบุตรหลานเพื่อสร้างบรรยากาศในการสนทนาตามความเหมาะสม โดยใช้เวลาในการสนทนาประมาณ 2 ชั่วโมง

เมื่อการจัดกลุ่มสนทนาสิ้นสุดลง ผู้วิจัยและผู้ช่วยผู้วิจัยได้แสดงความขอบคุณผู้ร่วมกลุ่มสนทนาด้วยการรับประทานอาหารร่วมกัน และสรุปผลการจัดกลุ่มสนทนาเพื่อให้ผู้เข้าร่วมกลุ่มสนทนาทราบ

การตรวจสอบคุณภาพความน่าเชื่อถือได้ของข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการตรวจสอบข้อมูลตลอดกระบวนการวิจัย เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ (Credibility) ของผลการวิจัย โดยใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้าด้านวิธีการ (Methodological Triangulation) โดยเริ่มเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม แล้วนำมาบันทึก รวมทั้งพิจารณาวิธีทำทาง พฤติกรรม บรรยายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับผู้ให้ข้อมูล เพื่อมาประกอบการแปลความหมายร่วมกับผลการถอดเทป และการบันทึกภาคสนามในหลาย ๆ วิธี และมีการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลโดยวิธี (Member Check) โดยนำข้อมูลที่ได้นำกลับไปให้ผู้ให้ข้อมูลอ่าน หรือกลับไปตามผู้ให้ข้อมูลซ้ำอีก (Reflecting) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องกับความเป็นจริงตามประสบการณ์ของผู้ให้ข้อมูลมากที่สุด เมื่อได้ข้อมูลในแต่ละครั้งได้ทำการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ เพื่อสร้างข้อมูลชั่วคราวและตรวจสอบยืนยันผลข้อสรุปที่ได้จากการสังเกตปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในสนามจริง

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยใช้วิธีดังต่อไปนี้

1. กระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล

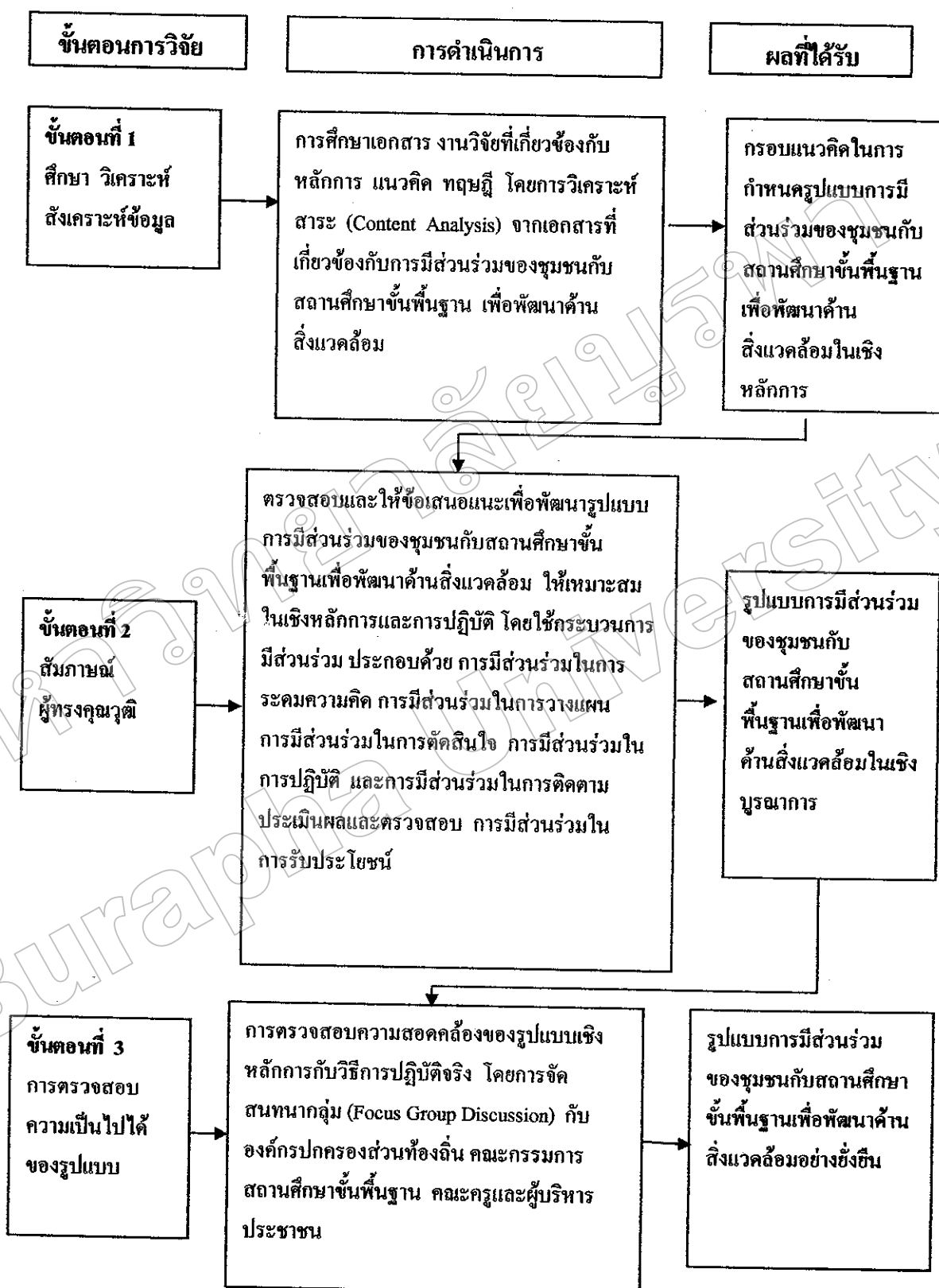
1.1 การวิเคราะห์ข้อมูลดำเนินการทันที ภายหลังที่เก็บข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ การจัดทำสนทนากลุ่มและการจดบันทึก แล้วจัดข้อมูลเป็นหมวดหมู่ เพื่อให้ทราบว่าได้ข้อมูลอะไร ที่ครบถ้วนแล้ว และจะต้องเก็บข้อมูลอะไรเพิ่มเติมอีก

1.2 การวิเคราะห์ภาพรวม เพื่อหาข้อสรุปและตีความหมายของผลหรือข้อค้นพบที่ได้ จากการแสดงข้อมูล รวมถึงการตรวจสอบว่าข้อสรุป/ความหมายที่ได้นั้นมีความถูกต้องแม่นยำหรือน่าเชื่อถือเพียงใด

ทั้งนี้ในการวิเคราะห์ข้อมูลและการตรวจสอบคุณภาพของข้อมูล ผู้วิจัยได้กระทำร่วมกัน ตลอดกระบวนการวิจัย

2. ขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย

ในการดำเนินการวิจัย เพื่อหารูปแบบเบื้องต้นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนกับ สถานศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อม ทำให้ผู้วิจัยสามารถสรุปหาแนวทางในการ ดำเนินงานได้และปรับกรอบแนวคิดเบื้องต้นเป็นกรอบแนวการดำเนินการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 4 กรอบแนวทางการดำเนินการวิจัย